CZU: 81`42:82-2 https://doi.org/10.59295/drgl2025.37

ABORDĂRI PRAGMATICE ALE CONCEPTULUI DE DISCURS DRAMATIC

PRAGMATIC APPROACHES TO THE CONCEPT OF DRAMATIC DISCOURSE

Ina DRIGA

doctor în filologie, lector universitar
Universitatea de Stat de Medicină şi Farmacie „Nicolae Testemiţanu”,
Chișinău, RM
***ORCID**:* https://orcid.org/0000-0003-0374-0189

Abstract: ***Most researchers consider speech as a unit of pragmatics. We believe that the pragmatic interpretation of a text starts from the idea that literature, as an act of communication, can be singularized by the way in which the relationship between the transmitter and the receiver is created and operates. The speech is assigned the act value (proposal activity) of language, spoken or written, in the communication process generating the text (communication unit), which, in turn, receives product appropriation, being an achievement of the communicative intention of the transmitter. The dramatic speech is once written by an author and addressed to well-advised readers, but he also needs a second statement, the theatrical one, which bases his reception by the public. The dramatic discourse must take into account the norms of another art (the theatrical one) in its conception and elaboration. Among literary genres, the most difficult problems of reception are the dramatic genre, because the texts that belong to it can be approached in two different ways: either through reading or by staging. The dramatic speech is of great importance, because without dramatic speech, one cannot direct a theatrical performance. We believe that a show can be presented through sounds, lights, music, clothing, but can no longer be considered drama, but choreography, instead, the dramatic show is syncretic, makes use of several subsystems.***

Keywords: *Dramatic discourse, literary genres, pragmatics, dramatic speech, dramatic show.*

Majoritatea cercetătorilor consideră discursul drept o unitate a pragmaticii. Considerăm că, interpretarea pragmatică a unui text pornește de la ideea că literatura, ca act de comunicare, poate fi singularizată prin modalitatea în care se constituie şi funcționează relația dintre emițător şi receptor.

Cea mai cunoscută definiție pentru noțiunea de pragmatică rămâne cea a lui S. Levinson, pentru care „pragmatica este studiul relațiilor dintre limbaj şi context, care sunt gramaticalizate sau codificate în structura limbii” [5, p. 9].

Pragmatica privește nu numai fenomenele interpretării (semnelor, a enunțurilor, a textelor sau a expresiilor de indicare), ci şi dependența esențială a comunicării, în limbajul natural, de vorbitor şi de ascultător, de contextul lingvistic şi extralingvistic, de disponibilitatea cunoaşterii de bază şi de bunăvoința participanților la actul comunicativ.

O. Ducrot şi J.M. Schaeffer în *Noul dicţionar enciclopedic al ştiinţelor limbajului* concep două modele de pragmatică:

– pragmatica care studiază tot ceea ce, în sensul unui enunţ, ţine de contextul de utilizare a enunţului şi nu doar de structura lingvistică a frazei utilizate.
– pragmatica se ocupă de efectele vorbirii asupra situaţiei. Astfel, enunţul lingvistic, pe lângă informaţia pe care o furnizează, ţine cont şi de raporturile instituite între vorbitor şi participanţii la discuţie [2, p. 89].

Pragmatica literară nu s-a cristalizat deocamdată foarte coerent ca disciplină de sine stătătoare, puţine fiind studiile care abordează exclusiv din punct de vedere pragmatic textul literar. Suntem de acord cu L. Ionescu-Ruxăndoiu, că pragmatica literară propune un alt tip de viziune asupra literaturii, care poate fi considerată o cale de acces spre înţelegerea ficţiunii (în cazul nostru, dramatice), din perspectiva structurilor lingvistice utilizate de autor, în scopul producerii unui anumit tip de gândire şi de sensibilitate umană.

Majoritatea cercetătorilor descriu noţiunea de discurs, reliefând factorii situaţiei de comunicare, care sunt: *emiţătorul*, *destinatarul*, *contextul*, *mesajul, contactul* şi *codul*. Emiţătorul transmite un mesaj destinatarului. Pentru ca mesajul să fie pertinent, are nevoie de un cadru contextual la care să facă referire, adică un referent, pe care destinatarul să-l poată înţelege şi verbaliza, de un cod comun în parte. Astfel, are nevoie de un contact.

Mesajele întotdeauna sunt orientate către context (referent). Ele au deci o funcţie referenţială, cognitivă, denotativă. Funcţia *expresivă* sau *emotivă*, concentrată asupra emiţătorului, are drept obiectiv exprimarea directă a atitudinii enunţiatorului faţă de ceea ce spune.

Funcţia *conativă*, direcţionată spre destinatar sau receptor, îşi află cea mai clară expresie gramaticală în imperativ sau vocativ.

Funcţia *fatică* apare în mesajele care servesc, în primul rând, să stabilească comunicarea, să prelungească sau să-l întrerupă, este un control al funcţionării canalului / *Bună! Mă vezi!*

„Funcţia *metalingvală* apare de fiecare dată când emiţătorul sau receptorul simt nevoia să controleze dacă folosesc acelaşi cod” [10, p. 65].

În ultimii ani, cercetarea literară a manifestat un interes constant pentru procesul lecturii, analiza operei a fost în bună măsură abandonată în favoarea discutării relaţiei ei cu cititorul. Şi cum adesea o orientare nouă în materie de teorie literară a fost precedată de una similară în lingvistică, estetica receptării şi-a aflat corespondenţa în pragmatică. Sensul cuvintelor şi al frazelor nu este străin de contextul utilizării lor, de intenţia vorbitorului şi de efectul produs asupra ascultătorului. În opinia lui P. Cornea, „lectura şi receptarea anticipă interpretarea care este o explicaţie post-factum a textului” [1, p. 59].

Adevărata soluţie nu stă, prin urmare, în a silui cuvintele, ci în a le lăsa libertate totală, tocmai pentru ca în jocul lor gratuit, ele să poată schimba lumea. Când sensul se arată a fi absurd, el trebuie abandonat în favoarea expresiei, căci din travaliul asupra expresiei se va naşte, în chip paradoxal, un alt sens, mai bun. În termeni hjelmslevieni, dereglarea raportului dintre forma conţinutului şi substanţa conţinutului se remediază prin acţiunea înnoitoare a formei expresiei asupra substanţei expresiei.

Există două tipuri de deducții pragmatice:

a) unele nu sunt legate de contextul comunicațional în care este expus enunțul, ele se referă implicit la presupoziția esențială a naturii coparticipative a interacțiunii verbale și au fost numite de H.P. Grice *implicaturi conversaționale*;
b) altele sunt *presupozițiile* care sunt nemijlocit legate de structura gramaticală a unui enunț, depinzând totuși și de factori contextuali.

D. Sperber și D. Wilson au formulat un principiu general – *principiul pertinenței* – conform căruia orice enunț poartă în el însuși garanția propriei pertinențe optimale. „Pertinența se definește pornind de la două condiții: a) cu cât interpretarea unui enunț cere mai mult efort, cu atât enunțul este mai puțin pertinent; b) cu cât un enunț produce efectele vizate, cu atât el este mai pertinent" [apud 7, p. 209].

Modul în care este definit discursul ne conduce spre scoaterea în evidență a câtorva modalități de abordare a lui. Discursul exprimă interacțiunea dintre protagoniști, îndeplinește o funcție integrativă de comunicare și conține o temă unică.

Termenii fundamentali care joacă un rol major în analiza de discurs și care trebuie luați în considerare sunt: *limbă, vorbire, cod, enunțare, enunț, coerență, context*. E. Coșeriu consideră că limba constituie nivelul istoric al limbajului, ca instituție socială, comună tuturor subiecților care o vorbesc.

Pentru F. de Saussure, vorbirea are aceeaşi semnificaţie ca discursul. Trecerea de la limbă la vorbire se numește actualizare.

Analiza discursului presupune o relație stabilită între un enunț cu contextul lui. Aceasta este o trăsătură definitorie pentru analiza discursului, spre deosebire de analiza limbajului.

Discursul nu poate fi separat de context. Ceea ce caracterizează textul este unitatea și caracterul global al receptării sale. Prin aceste caracteristici, putem face deosebirea dintre text și discurs, care reprezintă articularea enunțului la o situație de enunțare particulară.

După D. Maingueneau, „discursul este o asociere între textul și contextul său" [6, p. 45].

Așadar, nu putem afirma că un text este un discurs, deoarece, exclus din context, acesta își pierde din semnificații.

După părerea noastră, cadrul comunicativ de abordare a textului presupune că obiectul lingvisticii textului este orice parte a vorbirii, mai întâi finalizate şi apoi integrate semantic, ce se transmite cu scop comunicativ. Textul se prezintă ca element al actului de comunicare.

Astfel, constatăm divizarea opiniilor cercetătorilor cu privire la text în două categorii:

a) abordarea postmodernistă a studiului textului (M. Foucault, M. Bahtin etc.), în care textul este văzut ca parte componentă a unei anumite culturi;
b) abordarea din punctul de vedere al cadrului comunicativ (R. Jakobson, R. Barthes etc.), în care textul este examinat ca act comunicativ, fiind dependent de constituenții săi.

Ion Plămădeală consideră că „în vreme ce discursului i se atribuie unanim valoarea de act, fiind înțeles ca activitate producătoare (de enunțuri), textul este mai ales învestit

cu însușiri de produs și este tratat ca organizare lingvistico-formală a discursului" [8, p. 49].

Termenul discurs remarcă o pluralitate de accepții contradictorii, dar şi complementare. Discursul, poate fi evaluat drept un proces predecesor produsului obținut, care este textul (*oral sau scris*). „Discursul este totdeauna ancorat într-un anume context sociocultural, modelat de o anumită epistemă și vizând o anumită finalitate determinată de rolurile agenților discursivi" [9, p. 76].

Se manifestă însă și o tendință de a restrânge sfera de utilizare a acestui termen, introducând o relație de complementaritate între *discurs* şi *text*: Termenul *discurs* este adresat formelor vorbite sau celor dialogice, iar *text* reprezintă formele scrise sau pe cele monologice.

În urma unor analize ample ale definițiilor referitoare la discurs și la text, cercetătorul I. Plămădeală vine cu o sinteză privind aceşti doi termeni. În aceste definiții autorul remarcă faptul că „discursul apare uneori ca substrat al textului, iar alteori – ca manifestare a acestuia, deci ca text" [8, p. 47].

Prin urmare, putem conchide că, în majoritatea cazurilor, discursului i se atribuie valoare de act (activitate de producere de enunțuri) de limbaj, vorbit sau scris, în procesul de comunicare generând textul (unitatea de comunicare), care, la rândul său, primește însușire de produs, fiind o realizare a intenției comunicative a emițătorului.

Opera damatică are o structură dual: este formată din două discursuri paralele complementare, având emițători diferiți: didascaliile și dialogul. Opera dramatică este alcătuită din textul literar propriu-zis (*discursul dramatic* fiind realizat ca dialog și monolog dramatic) și paratext*,* redat de didascalii (incluzând lista de personaje, indicațiile scenice propriu-zise și consemnările privind unitățile compoziționale – acte, scenă, decor, lumini, costume, jocul actorilor etc.).

Textul estetic se prezintă ca un model de raport pragmatic. A citi un text estetic semnifică, a face inducții, a face deducții, dar și a face abducții. Abducția estetică reprezintă recomandarea de coduri, pentru a face textul cât mai explicit. Comprehensiunea textului estetic se bazează pe acceptarea și respingerea codurilor emițătorului și pe propunerea și controlul codurilor destinatarului.

„Destinatarul nu știe care a fost regula emițătorului și încearcă s-o extrapoleze din date izolate ale experienței estetice pe care o trăiește" [3, p. 380].

După părerea noastră, discursul reprezintă o unitate pragmatică, ce trebuie remarcată atât ca mesaj, cât şi ca proces, ca enunţ, cât şi ca enunţare, ca structură, cât şi ca eveniment.

Dramaturgia în sens larg cunoaște două accepții: 1. discursul, textul scris; 2. spectacolul.

Atât discursul dramatic, cât şi spectacolul de teatru constituie două sisteme semiotice distincte: discursul dramatic are o importanță deosebită, deoarece fără discurs dramatic, nu se poate regiza un spectacol teatral. Credem că se poate prezenta un spectacol prin intermediul sunetelor, al luminilor, al muzicii, al vestimentațiilor, dar nu mai pot fi considerate dramă, ci coregrafie, în schimb, spectacolul dramatic este sincretic, face uz de mai multe subsisteme.

Discursul dramatic păstrează elemente ale realității, fiind destinat reprezentării. Destinaţia discursului dramatic este aceea, că „textul este astfel scris încât să poată fi

rostit de către anumiți actori, în fața unui anumit public. În felul acesta, textul dramatic se distinge de acel epic şi de cel liric, prin prezenţa, în interiorul textului (didascalii şi dialog), a unor mărci ale reprezentării" [4, online].

Comunicarea în cadrul teatrului se poate desfăşura în toate aspectele sale: cuvânt, text, gest, mimică, intonaţie, mişcare, semn spaţial etc.

Credem că discursul dramatic prezentat prin dialogism este lipsit de vocea personală a autorului, de reflecțiile sale asupra anumitor evenimente, exprimate sub forma unor secvențe narative, a unor aprecieri generale. Personajele interacționează oricum de la sine, chiar dacă sunt ghidate subtil de voința autorului. În discursul dramatic poate fi sesizat comportamentul şi firea psihologică a fiecărui personaj, iar principalul mijloc de caracterizare este, totuşi, limbajul.

Între genurile literare, cele mai dificile probleme de receptare le are genul dramatic, deoarece textele care îi aparțin pot fi abordate în două moduri diferite: fie prin lectură, fie prin punere în scenă.

„Privit în ansamblu, discursul dramatic este o secvență de enunțuri lingvistice formate din tot ceea ce provine din text" [11, p. 33], adică didascalii, aparte-uri, cântece, monologuri. Astfel spus, discursul dramatic este o dată enunțat în scris de un autor şi adresat unor cititori avizați, dar lui îi este necesară şi o a doua enunțare, cea teatrală, care întemeiază receptarea lui de către public.

Referinţe bibliografice:

1. CORNEA P. *Introducere în teoria lecturi*i. Iaşi: Editura Polirom, 1998. 231 p.
2. DUCROT O., SCHAEFFER J.M. *Noul dicționar enciclopedic al ştiițelor limbajului.* București: Babel, 1996, 530 p
3. ECO U. *Tratat de semiotică generală.* București: Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, 1982. 448 p.
4. HAJA G. *Limbajul dramatic.* [online]. [citat: 06.05.2021]. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/137929989/Limbajul-Dramatic.
5. LEVISON S. *Pragmatics*. United Kingdom: Cambridge University Press, 1983. 438 p.
6. MAINGUENEAU D. *Les termes clés de l'analyse du discours.* Paris: Éditions Seuil, 2009.
7. 160 p
8. NAGY R. *Dicționar de analiză a discursului.* Iaşi: Institutul European, 2015. 460 p.
9. PLĂMĂDEALĂ I. *Opera ca text.* O introducere în știința textului. Chişinău: Editura Prut Internațional, 2002. 204 p.
10. ROVENȚA-FRUMUȘANI D. *Analiza discursului.* Ipoteze și ipostaze. București: Tritonic,
11. 288 p.
12. SCÂNTEIE M. *Introducere în semiotică*. Pitești: Pygmalion, 1996. 103 p.
13. UBERSFELD A. *Termenii cheie ai analizei teatrului.* Iași: Editura Institutul European, 1999. 103 p.